

11. mérés

Kapacitásmérés, szigetelésvizsgálat

A mérés célja

Digitális LCR mérő, Schering híd alkalmazása kondenzátor kapacitásának és veszteségi tényezőjének mérésére valamint szilárd szigetelőanyag relatív permittivitásának és veszteségi tényezőjének mérésére.

Biztonságtechnikai útmutató

Az elektrolit kondenzátor vizsgálatokor ügyeljünk a kondenzátor bekötésének polarítására.

MÉRÉSI FELADATOK

A . KONDENZÁTOR JELLEMZŐINEK MÉRÉSE A MÉRŐHELY BEÉPÍTETT DIGITÁLIS LCR MÉRŐJÉVEL KAPACITÁSMÉRŐ MÓDBAN

A gyakorlatvezető által kiválasztott kondenzátorokon, az általa megadott mérési frekvenciákon végezzük el a méréseket. Jegyezzük fel a mérési frekvenciát, a soros és/vagy a párhuzamos helyettesítő kép kapacitásának, veszteségi ellenállásának, impedanciájának és fázisszögének értékét valamint a vizsgált kondenzátor veszteségi tényezőjét.

Értékelés

Foglaljuk táblázatba a méréskor rögzített adatokat és a következő számított adatokat. A mért soros és/vagy párhuzamos helyettesítő kép C és R értékéből számítsuk ki a kondenzátor veszteségi tényezőjét és impedanciáját, hasonlítsuk össze ezeket a közvetlenül mért értékekkel.

- Soros helyettesítő kép esetén:

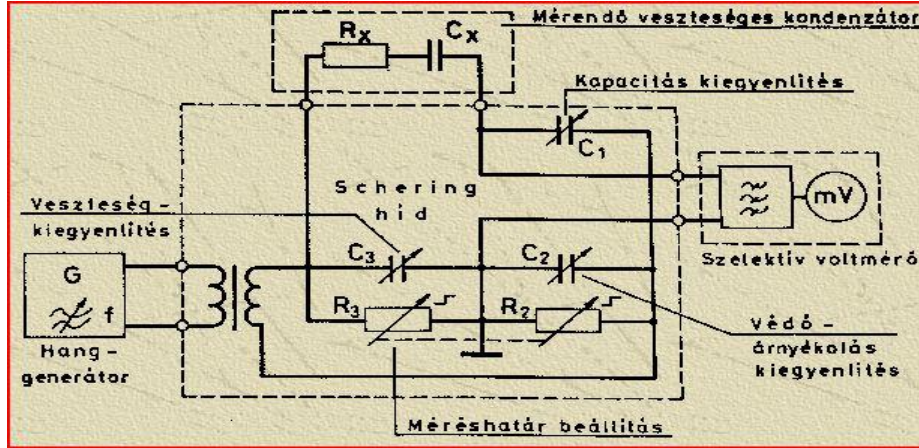
$$tg\delta = R_s \cdot \omega C_s, \quad Z = \sqrt{R_s^2 + \frac{1}{(\omega C_s)^2}}$$

- Párhuzamos helyettesítő kép esetén:

$$tg\delta = \frac{1}{R_p \cdot \omega C_p}, \quad Z = \frac{1}{\sqrt{\frac{1}{R_p^2} + (\omega C_p)^2}}$$

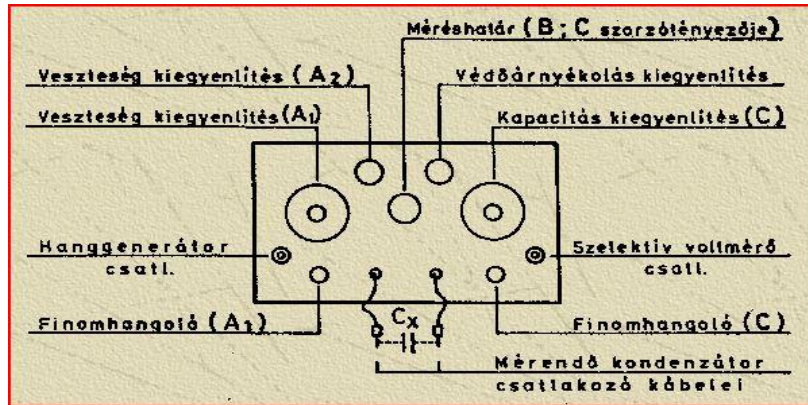
B. KAPACITÁS, VESZTESÉGI TÉNYEZŐ, RELATÍV PERMITTIVITÁS MÉRÉSE SCHERING HÍDDAL

Kapcsolási vázlat

A mérőkör három egységből tevődik össze. Változtatható frekvenciájú hanggenerátor táplálja a Schering hidat, a hid nullindikátora szelektív voltmérő. A mérendő kapacitás kiegyenlítése a híd C_1 forgókondenzátorával történik, a veszteségi tényező kiegyenlítése pedig a C_3 kondenzátorral. A mérés-határ váltását az együttfutó R_2 és R_3 dekadellenállás szolgálja. A C_2 kondenzátort a szigetelőanyagok vizsgálatakor a védőárnyékolással ellátott mérőkondenzátorok védőárnyékolása kapacitásának kiegyenlítésére használjuk.

A Schering híd kezelőszervei

A híd homloklapján elhelyezett kezelőszervekkel állíthatjuk be a mérés-határt, egyenlíthetjük ki a hidat. A középen lévő mérés-határ váltó kapcsoló külső skálaívén leolvasható, hogy az adott beállításban milyen frekvenciatartományban végezhetjük a mérést. A középső skálaívén a veszteségi tényező B szorzótényezője található, míg a belső skálaívén a C kapacitás szorzótényezője. A kapacitás kiegyenlítése a jobboldali forgatógombbal történik, erről leolvasott C kapacitást szorozva a mérés-határ-váltó kapcsolón leolvasható szorzótényezővel, megkapjuk a mért C_x kapacitást. A veszteségi tényező kiegyenlítésére szolgáló baloldali forgatógomb skálájáról az A_1 mennyiség olvasható le. Nagyobb veszteségű dielektrikum esetén szükség lehet a veszteségi

tényező méréshatárának növelésére, erre szolgál a középső mező baloldali kapcsolója, amelyről az A_2 mennyiség olvasható le. Az A_1 és A_2 , a méréshatárváltó kapcsolóról leolvasható B szorzótényező és a kHz mértékegységben kifejezett f vizsgálati frekvencia alapján a $\text{tg}\delta$ veszteségi tényező a következő módon számítható:

$$A = A_1 + A_2, \quad \text{tg}\delta = A \cdot B \cdot f$$

A híd kiegyenlítésének kezdetén a generátor kimenő feszültségét kis értékre, a szelektív voltmérő méréshatárát nagy értékre állítjuk. Ha közelebb kerülünk a híd kiegyenlített állapotához, növelhető a híd-tápfeszültsége, csökkenthető az indikátor méréshatára. Ezek beállításánál a gyakorlatvezető útmutatása szerint járjunk el.

Feladatok

- a) Mérjük meg különböző kapacitású és dielektrikumú kondenzátorok kapacitását és veszteségi tényezőjét. A vizsgálati frekvenciát a gyakorlatvezető útmutatása szerint válasszuk meg. A védőárnyékolás kapacitásának beállítására szolgáló forgatógombot (középső mező jobb felső gombja) 0-ra állítsuk. A híd durva kiegyenlítését kis tápfeszültséggel, a szelektív voltmérő nagy méréshatárán végezzük el, a kapacitás kiegyenlítéssel kezdjük a kiegyenlítést. Ezután felváltva a veszteség kiegyenlítés és a kapacitás kiegyenlítés kezelőszerveivel finomítjuk a híd kiegyenlítetttségét, eközben növelhetjük a híd tápfeszültségét, csökkenthetjük az indikátor méréshatárát. Jegyezzük fel a kiegyenlített állapot jellemzőit (A_1 , A_2 , B , C , C szorzótényezője, f).
- b) A védőgyűrűs mérőkondenzátor segítségével mérjük meg különböző szilárd (prespán, textilkakelit stb.) szigetelőanyagok relatív permittivitásának és veszteségi tényezőjének frekvenciafüggését, a gyakorlatvezető által megadott frekvenciatartományban. A mérőkondenzátor lényegében egy síkkondenzátor, amely dielektrikuma a vizsgált szigetelőlemezről kivágott, kb. 85*85 mm-es lap. A védőgyűrű (védőárnyékolás) a peremterület mérést torzító hatásának kiküszöbölésére szolgál. A mérőkondenzátorra szerelt mikrométerrel megmérhetjük a vizsgált szigetelőlap vastagságát. A híd és a mérőkondenzátor összekapcsolását úgy végezzük el, hogy a híd pirossal jelölt kábele a mérőkondenzátor piros körrel jelölt hüvelyébe csatlakozzon. A védőárnyékolás kapacitása 60 pF, erre az értékre állítsuk a védőárnyékolás kompenzálására szolgáló kondenzátort (a középső mező jobb felső forgatógombját). A szigetelőanyag befogása előtt a mérőkondenzátor mikrométerét nullázni kell:
  - a mozgó fegyverzetet a felső (durva) beállító csavarral az álló fegyverzethez ütköztetjük;
  - alatta lévő finombeállító (nyomatékhataroló) csavarral a megfelelő szorítóerőt beállítjuk;
  - a mikrométer skálájának nulla pontját a mutató helyzetéhez igazítjuk.

A szigetelőlapok befogásakor a durva és finomállító csavarokat az előzőhöz hasonlóan kezeljük. A mérést a kondenzátorok vizsgálatához hasonló módon folytassuk le, a híd jellemzőin felül jegyezzük fel a vizsgált szigetelőanyag (mikrométerről leolvasható) d vastagságát is.

Értékelés

- a. A vizsgált kondenzátorok mérési eredményeiből határozzuk meg a C_x kapacitást, a veszteségi tényezőt a szigeteléstechikában szokásos $10^4 \text{ tg}\delta$ mértékegységben, valamint a kondenzátor soros helyettesítő kapcsolásának R_s és a párhuzamos helyettesítő kapcsolásának R_p veszteségi ellenállását.

$$\omega = 2\pi f, \quad R_s = \text{tg}\delta \cdot \frac{1}{\omega C_x}, \quad R_p = \frac{1}{\text{tg}\delta} \cdot \frac{1}{\omega C_x}$$

$$C_0 [\text{pF}] = \frac{40}{d [\text{mm}]}, \quad \varepsilon_r = \frac{C_x}{C_0}$$

- b. Határozzuk meg a vizsgált szilárd szigetelőanyagok relatív permittivitását és $10^4 \text{ tg}\delta$ veszteségi tényezőjét valamennyi vizsgálati frekvencián. A szigetelőanyagok relatív permittivitását a mérőkondenzátorba befogott d vastagságú szigetelőlappal mért C_x kapacitás és az ugyanakkora vastagságú levegő dielektrikummal adódó C_0 kapacitás hányadosa adja. A C_0 kapacitás a d szigetelőréteg-vastagsággal (elektrodatávolsággal) fordítottan arányos, az adott mérőkondenzátor esetében $d=1 \text{ mm}$ elektrodatávolság esetén $C_0=40 \text{ pF}$. A veszteségi tényező meghatározása a kondenzátorokéval azonos módon történik. Ábrázoljuk diagramban a vizsgált szigetelőanyagok relatív permittivitását és veszteségi tényezőjét a frekvencia függvényében. A frekvencia tengelyen logaritmikus skálát használjunk.

ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

1. Veszteséges kondenzátor soros és párhuzamos helyettesítő kapcsolása, a kapacitás, a veszteségi ellenállás és a $D (= \text{tg}\delta)$ veszteségi tényező közötti kapcsolatok.
2. A Schering híd (elvi) kapcsolása, kiegyenlítési feltételei.
3. Szilárd szigetelőanyag relatív permittivitását milyen eszközök segítségével, milyen elven mérhetjük?